DESPRE O GEMĂ GNOSTICĂ CU INSCRIPȚIE DIN MUZEUL DE ISTORIE ȘI ARTĂ DIN ZALĂU

În anul 1978 cu ocazia revizuirii și rearanjării unor piese din colecțiile Muzeului de Istorie și Artă din Zalău a fost identificată pe spatele unei geme romane o inscripție[1].

Gema provine din fosta colecție a familiei Wesselényi-Teleki de la Jibou (jud. Sălaj) locul de descoperire fiind probabil Moigrad (Porolissum). Gema a mai fost publicată așa încît considerăm inutilă repetarea aici a întregii descrieri a ei[2]. Deasemenea interpretarea istorică, concluziile stabilite de primul editor au rămas în întregime valabile. Vom sublinia doar încă odată elementele de bază ale piesei și vom adăuga doar datele pe care le oferă lectura și interpretarea inscripției.

Gema face parte din categoria așa numitelor abraxas-uri[3]. A fost executată dintr-o varietate de jaspis negru cu pete roșii; dimensiunile ei sînt: 1,7×1,45×0,4 cm. Pe suprafața ei a fost gravată o reprezentare caracteristică tipului de gemă abraxas: figura cu cap de cocoș, șerpi în loc de picioare, cu scutul în mîna stîngă și biciul în mîna dreaptă.

Prezența inscripției nu a fost observată în prima fază a studierii piesei datorită faptului că exact peste ea a fost lipită o hîrtiuță pe care era trecut numărul de inventar al piesei. Tot aici trebuie să subliniem că atît în articolul din SCIV cît și în catalogul colecției de geme a Muzeului de Istorie și Artă din Zalău reprezentarea personajului Abraxas a fost dată invers: în ambele cazuri divinitatea apare cu capul spre stînga privitorului, în schimb a apărut corect în ilustrația care constituie coperta colecției de geme.

Inscripția a fost incizată pe partea dorsală a piesei. Lungimea textului este de 1,15 cm; literele sînt înalte de 0,3 cm; caracterul literelor este greu de definit. În forma în care apar, scrise cu capitale ele pot aparține atît alfabetului grecesc cît și celui latin. Textul păstrat pe spatele gemei cuprinde literele: EICA (citite astfel de la stînga spre dreapta în raport cu poziția divinității); acesta este după părerea noastră poziția în care trebuie citită inscripția.

---

[1] Piesa a fost inventariată inițial sub numărul C.C. 264/1958; în prezent are numărul de inventar 2024. Inscripția a fost identificată de Eva Lakó cu ocazia reinventarierii.

[2] L. David, *Un nou abraxas de la Porolissum*, în *SCIV*, 10, 1959, p. 463—467; ea a mai fost reluată de L. Marinescu-Țeposu (=L. David) — E. Lakó, *Catalogul colecției de geme romane. Muzeul de Istorie și Artă Zalău*, Zalău, 1973, p. 13, nr. 64, pl. III/64; cf. și N. Gostar — L. David, în *ActaMuz*, 2, 1956, p. 138.

[3] H. Leclerq, *abrasax*, în *DACL*, I, 1924, col. 137.

www.muzeuzalau.ro / www.cimec.ro

Pornind de la felul în care se executa în mod practic incizarea literelor am ajuns la următoarea constatare: gravorul care a executat incizia a început să graveze de la dreapta spre stînga. Drept urmare primele două litere sînt executate proporţionat şi spaţiat.

În momentul cînd a executat litera I a observat că spaţiul începe să nu mai fie suficient. Astfel că literele I şi E sînt mai strînse una în cealaltă litera E fiind foarte aproape de marginea piesei. Dacă admitem acest fel de a vedea lucrurile nu este exclus ca gravorul să nu mai fi putut să excute ultima literă din cuvînt care, credem noi, trebuia să fie litera N. Inscripţia întreagă era deci NEICA formă populară de pronunţia şi scriere a cuvîntului NICA[4]. Inscripţia NICA este caracteristică textelor de pe gemele abraxas[5].

Nu se poate preciza nimic în legătură cu raportul cronologic între gravarea imaginii de pe faţa piesei şi incizarea inscripţiei de pe spatele ei. Datorită acestui fapt rămînem deocamdată la constatarea că au fost executate în acelaşi timp.

EVA LAKÓ — NICOLAE GUDEA

INSCRIPTION ON A GNOSTIC GEM IN THE MUZEUL DE ISTORIE ŞI ARTĂ OF ZALĂU

(Summary)

The authors complete the information about a gnostic gem recently published. On this gem (gemma) an inscription has been discovered: [n] EICA (=NIKA), inscription characteristic for the gemms of abrasax type. Plate I. The existence at Porolissum of such pieces dating from the II—III centuries A.D. is a support in favour of the opinion that they belonged to oriental supporters of gnostic religion who reached Porolissum.

[4] Pentru aceeaşi formă populară şi analogiile respective vezi: N. Vlassa, *Două noi piese paleocreştine din Transilvania*, în *ActaMN*, 13, 1976, p. 221 sq.

[5] H. Leclerq, în *DACL*, I, 1924, p. 143.

www.muzeuzalau.ro / www.cimec.ro

Fig. 1. a—b *Gema gnostică cu inscripție (scara 3 : 1)*
c—d *Gema gnostică cu inscripție (scara 1 : 1)*

www.muzeuzalau.ro / www.cimec.ro